

TRYŠ EILĖRAŠČIAI

Žiemų stepėse.

Aš trūs vėjai šilėra, kaučia, stepėse baltų stalpai,
o arkliai kai vėsi tu traukia, jis pavargęs, jau nūnai.
Stepės lygūs, jo de kelio, o čia žiemų višniai,
gal važinoti tu ant kelio, o gal nevažinoti kito?
Apšne vien kopos miego, kur patunt kas pasakys
ar pajęs patiekti karnus, pamelė; gal rėkėi mūmūt.
Tu laimėjusis gyvulėlis ir aš laimėsi kupura,
tu pavargęs ir neidėj, at vi vengė omūma. 1953.

Lietuvio sibiriokėlio daina.

Iš sibiriokėlio mano man nerikia, jėgu noriu volgti ir tas jau pernečia.
Man nerikia būti, nerikia ir mūly, atvėrė i darbus žiūrėti vien mūly.
Mano nemėgėle visišnai suplysus ir iš būtu, pėdhai jau senai išludę.
Viešiniadi čia žmonės dar ir to patykti, paradi manas vėko, žiėjus nemūly.
Sako tocius paušėjus nače rėkė laupai ir nėjus lietuvianų pėdhai rėkė mūmūt.
O mūly, tėjutis spūgti, vietoj wai, mūly, brokėrai, neįrėdi tu žodžių. 1954.

Mums nerikia, taro pūto, mums nerikia, ir ooloto,
Tatoli reikia stipriai, vėnu reikia mūmūtis taro.
Kad tu vėstun, traukian, stumfun, kad tu dūžtun ir tūnai,
Kad tu mūno neįvadytun, kad tu dūžtun omūma. 1955.

Šie trys eilėraščiai, kurių rankraštis šiuo metu eksponuojamas Balzeko lietuvių kultūros muziejaus parodoje „Hope and Spirit“, dar nė karto nebuvo išspausdinti ar viešai deklamuoti. Šių metų vasario 10 d., penktadienį, juos pirmą kartą perskaitė aktorė Audrė Budrytė.

Eilėraščiai rašyti Sibire moters, kuri Lietuvoje buvo mokytoja. Jos laiškai ir eilėraščiai buvo siųsti Julijai Lipčiūtei-Gečienei, kuri gyveno St. Leonard (Montreal priemiestis), Quebec, Kanadoje. Nežinome nei autorės vardo ir pavardės, nei iš kokios Lietuvos vietos ji yra kilusi. Ji buvo ištremta į Sajonų kalnus, į vakarus nuo Baikalo ežero.

Eilėraščius surado Audrius Plioplys, perrašė Danguolė Pociūtė.

Iš pradžių skeptiškai sureagavau į vyr. redaktorės Dalios Cidzikaitės pasiūlymą žvilgtelti į šiuos tris eilėraščius, parašytus nežinomos moters tremtinės. Juk jau ištisos tonos popieriaus prirašytos šia skaudžia tema – ir šias kančias išgyvenusių, ir šių išbandymų nepatyrusių, betgi jų įkvėptų – ir profesionalų rašytojų, ir mėgėjų... Ką čia begali rasti naujo, netikėto?

Tačiau taip atrodo iš mūsų laiko perspektyvos – juk tuo metu, kai eilėraščiai buvo rašomi, ėjo rūstūs 1953–1955-iejai. Kiekvienas kančios balsas iš šio laikmečio, skverbdamasis pro gūdžią ir šaltą ideologijos šviesą, primena ledinės simfonijos garsus, kurie taip sunkiai, su tokio vargu, kartais netgi visai nemuzikaliai, skleidžia jų nepraleidžiančioje erdvėje *requiem* neva humanistinėms revoliucijų idėjoms.

Tokie ir šie trys kuklūs anoniminiai eilėraščiai. Gaidos, ne visai darnios, bet gal jos ir turi tokios būti. Šiek tiek klaidų, netaisyklingų kirčių, „senai“ vietoj „seniai“. „Lietuvio sibiriokėlio dainoje“ – lyriška poetinė intonacija, ateinanti iš XIX amžiaus, primenanti Antano Strazdo „Giesmę apie siratas“ („sibiriokėlis“ – kaip „siratėlė“), Antano Vienažindžio gaudų skundą. „Žiemų stepėse“ – jau panašiau į rusų poezijos klasiką (taip ir iškyla atminty A. Puškino „Buria mgloju nebo krojet“). Iš pažiūros mįslingas ir poezijos adresatas – „tu“, klaidžiojantis po sniegingas stepes, kur žemė maišosi su dangumi, kol nesuvoki, jog tai – arklukas, su kuriuo kalbasi eilėraščio veikėja. Užtat jeigu ieškotume kažko naujo šiuose eilėraščiuose, tai galėtume rasti gaudžią ne tik žmogaus, bet ir gyvulio, galbūt netgi gamtos paniekinimą, visos kūrinijos, paliestos nemeilės, vienatvės. Taip kančia tampa universali – moters monologas, nepaliečiantis nuošaly ir kitos kenčiančios būtybės,

ŽIEMĄ STEPĖSE

Aštrūs vėjai švilpia, kaukia. Stepėse balti stulpai,
O arkliukas vos tik traukia, jis pavargęs jau visai.
Stepės lygios, jos be kelio, o čia žiemą visiškai,
Gal važiuoji tu ant kelio, o gal klaidžioji tiktai?

Aplink vien kopos sniego, kur pasukt kas pasakys.
Ar pajėgs pasiekti kaimą, pakelėj gal reiks numirt.
Tu laimingas gyvulėlis ir aš laimės kupina,
Tu pavargęs ir neėdęs, aš gi vergė amžina.

1953

LIETUVIO SIBIRIOKĖLIO DAINA

Aš sibiriokėlis, nieko man nereikia, jeigu noriu valgyt ir tas jau pakenkia.
Man nereikia buto, nereikia ir rūbų, atvežė į darbus dirbti vien už grūdą.
Mano sėmėgėlė visiškai suplyšus ir iš batų pirštai jau senai išlindę.
Vietiniai čia žmonės dar ir to pavydi, pavydi mums visko, lietuvių nemyli,
Sako tokius paukščius vien narve laikyti ir visiems lietuviams galvas reik nukirsti,
O mūsų tėvynėj spygliūnai vietoj rožių ir mūsų broliūnai negirdi tų žodžių.

1954

* * *

Mums nereikia tavo proto, mums nereikia ir galvos,
Tiktai reikia stiprių rankų, reikia nugaros tavos,
Kad tu vežtum, trauktum, stumtum, kad tu dirbtum ištisai,
Kad tu nieko neprašytum, kad tu dirbtum amžinai.

1955

DRATUOGAS

LITHUANIAN WORLD-WIDE NEWS

ŠEŠTADIENIS – SATURDAY, VASARIO – FEBRUARY 11, 2012 • Vol. CIII Nr. 17

Kaina 2 dol.

man giliai žmogiškas ir nuoširdus. O tik pažvelkite į eilėraščio „Lietuvio sibirio kelio daina“ eilutes, kuriose minimas „grūdas“, suplyšusi sermėgėlė, išlindę iš batų pirštai – juk tai iš esmės paukštelio apibūdinimas, jis vargas vargiausias, betgi „vietiniai“ (svetimieji) netgi to jiems pavydi, linki narvuose juos laikyti ir galvas nukirsti. Koks savotiškas čia paukščio įvaizdis – net suvargęs, nusilpęs, jis išdidžiai įkūnija laisvę. To, matyt, ir pavydima. Tą, matyt, ir trokštama sunaikinti.

Trumputis trečiasis eilėraštis be pavadinimo pratęsia šią mintį. Sunaikinti žmogaus laisvę galima vergo darbu. Darbu, kuriam nereikia nei intelekto, nei išminties, nei talento, nei valios, darbu iki mirties, ir jei būtų galima – ir po mirties. Ne veltui autorė mini žodį „amžinai“. Amžinybė pagal gulago modelį būtų baisi. Visa laimė, kad toji paslaptinga būseną nuo diktatoriaus norų ir žinojimo nepriklauso. Todėl šio eilėraščio pabaiga dvi-prasmė. Ji tartum išreiškia sistemos pergalę – bet argi neišmintingai pasielgia autorė, dvi paskutiniąsias eilutes rašydama tariamosios nuosakos forma? „Kad tu nieko neprašytum, kad tu dirbtum amžinai,“ – taip sako sistema, to nori sistema, bet tai ir tėra jos norai – o jie laikini. Čia galima įžvelgti ir vilties švystelėjimą.

Trys eilėraščiai iš Sibiro – pavadinkime juos taip – ledinėje simfonijoje nuskamba tyliai, bet aiškiai ir tvirtai, o pasitaikantys nedideli disonansai tik suteikia jiems tikrumo. Kaip sušalusi ašara – aštri, negailestinga, bet galinti bet kurią akimirką pavirsti šiltu gyvybės lašu.

Renata Šerelytė